

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Tovning i slöjden - förlegad och omodern eller en slöjdteknik med möjligheter till utveckling?

Annelie Rossäng & Angela Strömberg

”Inriktning/specialisering/LAU350”

Handledare: Petra Orrbeck

Examinator: Marlène Johansson

Rapportnummer VT06-2820-10

Abstract

Titel: Tovning i slöjden - förlegad och omodern eller en slöjdteknik med möjligheter till utveckling?

Författare: Annelie Rossäng och Angela Strömberg

Typ av arbete: Examensarbete (10p)

Handledare: Petra Orrbeck

Examinator: Marléne Johansson

Program: Lärarprogrammet, Göteborgs Universitet

Tidpunkt: Vårterminen 2006

Rapportnummer: VT06-2820-10

Bakgrund

Under den verksamhetsförlagda utbildningsdelen, VFU har vi båda upplevt att tovnings teknik inte är så frekvent i textilslöjden. Då vi tycker att arbetet med ull är en inspiration i sig och materialet inbjuder till kreativitet och skaparlust, ville vi ta reda på hur några slöjdlärare utöver våra egna VFU-handledare arbetar.

Syfte

Vårt syfte med denna uppsats är att undersöka hur några verksamma slöjdlärare undervisar i tovnings teknik i skolslöjden idag. För att ytterligare försöka kartlägga vilka möjligheter och eventuella begränsningar som kan finnas med tovnings teknik i skolslöjden vill vi även göra en jämförande praktisk undersökning. Med hjälp av djupintervjuerna, vårt eget tovningsarbete och litteraturgenomgång vill vi undersöka och jämföra denna slöjdtekniks pedagogiska kvaliteter.

Metod

Uppsatsen bygger på resultatet av de djupintervjuer med några verksamma textillärare som vi genomfört. Våra antaganden baseras även på en egen praktiska undersökning av olika tovnings tekniker. Vidare har vi genomgående haft våra erfarenheter från VFU att falla tillbaka på. Litteratur passande för ämnet har också använts.

Resultat

Samtliga av de tillfrågade lärarna var entusiastiska och positivt inställda till att arbeta med ull och tovnings teknik. De tillfrågade lärarna undervisade eleverna i både våttovnings teknik och torrtovnings teknik, dock var torrtovnings teknik inte lika vanligt, varken som enskild teknik eller som komplement till våttovnings teknik. Några andra nyare tovnings tekniker hade inte anammats av lärarna t.ex. nunotovnings teknik och Doredo. Enligt de tillfrågade lärarna inbjuder tovnings tekniker till stor kreativitet, skaparglädje och tillfredsställelse hos eleverna. Några ansåg dessutom att tovnings teknik är en källa till lugn, harmoni och sinnlig njutning. Tovnings teknik är en teknik med många möjligheter till verklighetsförankrad undervisning om produktionskedjan – från råvara till färdig produkt. Undervisning i tovnings teknik kan enligt vår åsikt behandla flera av strävansmålen i kursplanen för slöjd. Arbetet med tovnings teknik kan även förena förmedlandet av kunskaper om gamla hantverkstraditioner och vårt svenska slöjdarv med ett nytänkande, förutsättningslöst och kreativt arbete i slöjden.

Nyckelord: Tovnings teknik, ull, textilslöjd, kursplan för slöjd, slöjdtradition, slöjdteknik

Förord

Efter att ha genomfört detta examensarbete vet vi att det finns många slöjdlärare ute i landet som har ett lika stort intresse av att arbeta med ull och tovning som vi har. När vi gick ut med en förfrågan om att få intervjua verksamma lärare på textillärlistan blev gensvaret jättestort. Över tjugo textillärare hörde av sig inom två veckor, vilket var över vår förväntan. Av de cirka tjugo lärare som kontaktade oss, kunde vi p.g.a. tidsbrist endast intervjua elva. Samtliga lärare som har hört av sig har på ett mycket generöst sätt velat dela med sig av sina kunskaper och sina erfarenheter av att arbeta med tovning i skolslöjden. Vi vill härmed passa på att tacka er alla! Ett särskilt tack till textillärare Agneta Wennsten som har låtit oss använda bilder på olika elevarbeten.

Annelie Rossäng & Angela Strömberg

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
2. Teoretisk anknytning	7-15
2.1 Styrdokument	7-8
2.1.1 Läroplanen Lpo-94	7
2.1.2 Kursplan för slöjdamnet	7-8
2.2 Tidigare forskning	8
2.3 Litteraturgenomgång	8
2.3.1 Kreativitet, skapande och fantasi	8-9
2.3.2 Färg, form och estetisk förmåga	9-10
2.3.3 Produktionskedjan – från råmaterial till färdig produkt	10
2.3.4 Det motoriska, taktila och sinnliga	10-11
2.3.5 Det lustfyllda lärandet	11
2.3.6 Det sociokulturella perspektivet	11-12
2.3.7 Historia, kultur och tradition i undervisningen	12
2.4 Fakta om ull och tovning	13
2.4.1 Definition av ordet <i>tova</i>	13
2.4.2 Historia och kultur	13
2.4.3 Hur ull blir till filt genom tovning	14
2.4.4 Olika sätt att tova	14-15
3. Problem, syfte, frågeställningar	16
3.1 Problemområde	16
3.2 Syfte	16
3.3 Frågeställningar	16
4. Metod	17-19
4.1 Avgränsningar	17
4.2 Kvalitativa lärarintervjuer	17
4.3 Allmän förfrågan	17
4.4 Urval av informanter	17
4.5 Intervjufrågor	18
4.6 Genomförande av intervjuer	18
4.7 Bearbetning av intervjuer	18
4.8 Tillförlitlighet	18-19
4.9 En praktisk undersökning av olika tovningstekniker	19
4.9.1 Material	19
4.9.2 Genomförande	19

5. Resultatredovisning	20-27
5.1 Kvalitativa lärarintervjuer	20
5.1.1 Hur introducerar lärarna ulltovning?	20
5.1.2 Vilka tovningstekniker används?	20-21
5.1.3 Vilka möjligheter har tovning och vilka kunskaper kan eleverna tillägna sig?	21
5.1.4 Vilka eventuella problem medför tovning?	21-22
5.1.5 Hur inspireras lärare och elever?	22
5.1.6 Elevrespons	23
5.1.7 Hur kan man utveckla tovningen i slöjden?	23-24
5.1.8 Berörs några av kursplanens strävansmål?	24
5.2 En praktisk undersökning av olika tovningstekniker	25
5.2.1 Våttovning runt en frigolitkula	25-26
5.2.2 Platta med mönster	26-27
5.2.3 Tredimensionell tovning	27
5.2.4 Sammanfattning	27
6. Diskussion	28-31
6.1 Metoddiskussion	28-29
6.2 Resultatdiskussion	28-31
7. Referenslista	32-33
Bilagor	
Bilaga 1 Allmän förfrågan	
Bilaga 2 Intervjufrågor	
Bilaga 3 Sammanställning av intervjuerna	

1. Inledning

Våren 2002 korsades våra vägar då vi började vår utbildning till blivande slöjdlärare på Institutionen för Hushållsvetenskap, (IHU) på Göteborgs Universitet. Under utbildningens gång fick vi möjlighet att prova på många olika slöjdtekniker inom hårda och mjuka material och då även tekniken att tova ull. Tovningstekniken är ett mycket gammalt hantverk som innebär att ull filtas till tyg utan att man väver eller stickar. Ytterligare förklaring till vad tovning innebär kommer under avsnittet ”Fakta om ull och tovning”. Vi blev båda fascinerade av ullens unika egenskaper. Detta naturmaterial som ingen kemisk fiber kan överträffa och som genom olika tovningstekniker kan filtas ihop till allt ifrån det enklaste bruksföremål till ett fantasifullt och tredimensionellt konstföremål. Materialet ull har också ett kulturhistoriskt värde då det bearbetats och använts av människan sedan tusentals år tillbaka.

Under den verksamhetsförlagda utbildningsdelen, (VFU) har vi båda upplevt att tovning inte är så frekvent i textilslöjden. Då vi tyckte att arbetet med ull var en inspiration i sig och materialet inbjöd till kreativitet och skaparlust, ville vi ta reda på hur några slöjdlärare utöver våra egna VFU-handledare arbetar.

När det var dags att göra vårt examensarbete var valet av ämne självklart för oss. Vi ville skriva om hur tovning används och kan användas i skolslöjden. Vår ambition med detta examensarbete blir därför att undersöka hur man tar till vara de möjligheter vi anser att tovning har.

Enligt kursplanen i slöjd bidrar slöjdamnet till elevernas allsidiga utveckling när det gäller skapande och manuella förmågor, vi tycker därför att ull är ett passande material och tovning en lämplig teknik att använda sig av i skolslöjden. Utifrån Nationella Utvärderingen 1994, (NU-94) framgår det att eleverna trivs bäst när de får utgå ifrån egna idéer i sitt slöjdarbete (Johansson, 2002). Därför borde ulltovning vara utmärkt att erbjuda eleverna i skolslöjden då vi tycker att tekniken inbjuder till fritt skapande. Det fria arbetssätt som tovning inbjuder till kan jämföras med t.ex. klädsömnad som kan vara mer styrt av mönster och beskrivningar.

2. Teoretisk anknytning

2.1 Styrdokument

I pedagogens uppdrag ingår det att utifrån de förutsättningar som gäller bedriva verksamheten i skolan på ett sätt som går i linje med vad styrdokumentet säger. Regering och riksdag visar där vilka grundläggande värden, mål och riktlinjer som skall styra skolans verksamhet.

Vi har valt delar ur styrdokumentet som vi anser vidrör det arbetssätt som tovningsplanen är. Vi vill på detta sätt visa på den potential som vi tycker att tovningsteknikerna har, och åskådliggöra vilka mål som berörs i kursplanen.

2.1.2 Läroplanen Lpo 94

Läroplanen Lpo 94 understryker vikten av att främja elevernas självständighet, hjälpa dem att ta ansvar och bygga upp deras förmåga att lösa problem, detta ligger till grund för att eleven ska kunna tillägna sig vidare kunskap. Att även pröva och utveckla olika uttrycksformer genom upplevelser av känslor och stämningar är också av största vikt. Ett av skolans viktigare uppdrag är att ge eleverna de förutsättningar och verktyg som behövs för att de ska utvecklas och växa som individer.

Förmågan till eget skapande är också en förmåga som eleverna skall tillägna sig i grundskolan. Varje elev har rätt att i skolan få utvecklas, känna växandets glädje och erfara den tillfredsställelse som det ger att göra framsteg och övervinna svårigheter. Skolan skall bidra till den harmoniska utvecklingen. Att utforska, vara nyfiken och ha lust att lära skall också utgöra grunden i skolans undervisning. Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola skall ha uppnått målet att ha utvecklat sin förmåga till kreativt skapande och fått ett ökat intresse för att ta del av samhällets kulturutbud (Skolverket, 2000).

2.1.3 Kursplan för slöjdämnet

Skolan skall i sin undervisning i slöjd sträva efter att eleven:

- **Övar sina skapande och kommunikativa förmågor**
”Slöjdämnet bidrar till elevernas allsidiga utveckling genom att öva upp deras skapande, manuela och kommunikativa förmåga” (Skolverket 2000, s 91).
- **Utvecklar sin kreativitet m.m.**
”Slöjd innebär manuellt och intellektuellt arbete i förening och utvecklar kreativitet, nyfikenhet, ansvarstagande, självständighet och förmåga att lösa problem” (Skolverket 2000, s 91).
- **Får ett nytänkande**
”Ämnet skall lägga en grund för nytänkande och nyskapande. Utbildningen skall också, ge kännedom om slöjdtraditioner både förr och nu...”(Skolverket 2000, s 91).
- **Utvecklar intresse för hantverkstraditioner**
” Utvecklar intresse och förståelse för skapande och manuellt arbete genom kännedom om kulturarv och slöjdtraditioner i ett historiskt och kulturellt perspektiv” (Skolverket 2000, s 92).
- **Utvecklar estetisk medvetenhet**
” Utvecklar känslan för estetiska värden” samt ”...utvecklar förmågan att göra och

motivera personliga ställningstaganden kring estetiska etiska och funktionella värden” (Skolverket 2000, s 92).

2.2 Tidigare forskning

Eftersom slöjden inte har någon längre forskningstradition och inte förrän på senare år blivit aktualiserad genom Nationella Utvärderingen-03, (NU-03) har det varit svårt att hitta dokumenterat material om hur och varför olika tekniker används i slöjden. Däremot har vi funnit mer övergripande forskningsmaterial om skolämnet slöjd. Det finns en stor variation i hur slöjdlärare väljer att lägga upp sin undervisning. Denna variation beror på vilken personlig bakgrund, utbildning och inställning till arbetets utförande och innehåll som läraren har. Hur och varför slöjdläraren väljer att använda en slöjdteknik i sin undervisning kan sägas vara beroende av vilket eget intresse hon/han har (Borg, 2001).

2.3 Litteraturgenomgång

Vi har valt att dela in den litteratur vi läst i sju olika delar för att på så sätt belysa vilka infallsvinklar vi har haft när vi studerat hur man kan arbeta med tovning i skolslöjden. När vi studerade den valda litteraturen utgick vi från de i kursplanen uppsatta strävansmålen för slöjd, Lpo 94 samt de mer allmänna uppdrag som valts ut i styrdokumentet (se punkt 2.3). Svårigheten att hitta lämplig litteratur kopplad till tovning har gjort att vi använt oss av material som gränsar till vårt område och oftast då till slöjdområdet i allmänhet. Delarna behandlar: Kreativitet, skapande och fantasi, Färg, form och estetisk förmåga, Produktionskedjan – från råmaterial till färdig produkt, Det motoriska, taktila och sinnliga, Det lustfyllda, Det sociokulturella perspektivet och Historia, kultur och tradition i undervisningen.

2.3.1 Kreativitet, skapande och fantasi

I forskningsrapporten Slöjd – Kreativitet menar man att det i slöjden förutsätts att eleven själv skall kunna komma på en idé till sitt eget slöjdarbete (Lindström & Eklöf (Red.), 2001). Detta gäller inom alla tekniker och material utom när färdiga mallar och mönster skall följas. Kreativitet, skapande och fantasi är därför tätt sammanlänkade med det som händer i slöjden då det ställs krav på både lärare och elever att komma på en bra idé och ”något att göra”. För att skapa en miljö som stimulerar kreativitet behöver vi träna eleverna att tänka i nya banor.

Positiv och uppmuntrande attityd till elevens kreativa tankearbete öppnar vägar till annorlunda och oväntade lösningar. En uppmärksamhet att tänka på tokiga och annorlunda lösningar gör att eleverna kan släppa hämningar som styr tankarna i etablerade mönster. I den kreativa processen behöver man kunna bryta mönster (s 133).

Kreativitet handlar inte bara om idéer eller lösningar på problem. En djupare förståelse för vad begreppet kreativitet innebär för slöjdundervisningen får vi om vi innefattar flera aspekter. En definition där uppfattningen om att fyra olika aspekter krävs för att kreativ verksamhet skall uppnås kan beskrivas enligt följande:

- *Intuitionsaspekten*, som innebär förmågan att använda sig av sitt själsliv i skapandet.
- *Känsla*, som handlar om förmågan att vara medveten om sina egna känslor i kreativprocessen.
- *Tanken*, som innefattar förmågan att ta förnuftiga och ändamålsenliga beslut i en process.

- *Sinnesförmimmelser*, som innefattar förmågan att utforma ett verk som talar till andra människors sinnen. Denna fjärde aspekt kräver en hög fysisk och själslig utvecklingsnivå och stora kunskaper om hur människor blir berörda genom syn- hörsel- och känselintryck (Lindström & Eklöf (Red.), 2001).

För att kunna lära barn att bli kreativa och skapande måste vi lära dem att man får göra fel ibland och att det går bra att göra om. Elever måste få träna sin kreativitet för att kunna bli kreativa. ”Att vara osäker hör till det kreativa tänkandet. Hur skulle vi annars kunna bryta ny mark eller få en enda originell tanke?” (Barnes, 1994 s 11). För att underlätta för eleverna att utveckla sitt kreativa tänkande kan vi använda oss av fantasin. Med hjälp av fantasins kraft går det att lösa upp alla logiska och rationella ”måsten” och vi kan ge saker vilken färg eller form som vi vill.

En mycket stor del av fantasitänkandet beror på vår förmåga att acceptera och använda oss av idéer som inte är relaterade till varandra. Ett exempel kan vara att be barnen beskriva ”en glass som väger ett ton” eller ”hur det är att leva på toppen av en tårta”. Båda dessa saker utmanar våra vanliga begrepp. De kräver sinne för det som i verkligheten är helt osannolikt men som är möjligt i fantasin (s 84).

Barn har en naturlig förmåga att använda tidigare erfarenheter som en källa till nyskapande (Vygotskij, 1995). Med fantasins hjälp återskapar och kombinerar barnet olika komponenter till något nytt. ”Just denna förmåga att ur olika element skapa en konstruktion, att sätta samman det gamla till nya kombinationer, är också grunden för allt skapande” (s 16).

Genom att använda fantasins kraft går det att hitta uppgifter som varsamt styr in eleverna i ett kreativt tänkande och därmed blir det lättare för dem att utveckla egna idéer till sina slöjdalster. Detta går att åstadkomma med flera både hårda och mjuka material t.ex. garn, tyg, trä och olika metaller. Bland dessa finns ullen som är ett material med många möjligheter till kreativa övningar där det går att locka fram fantasin och uppmuntra till nya lösningar (Paetau-Sjöberg, 1994).

2.3.2 Färg, form och estetisk förmåga

När eleven får arbeta fritt och utan påpekanden om själva utförandet kan det leda till större förmåga att släppa fram känslouttryck, fantasi och uppfinningsrikedom. Genom att respektera varje individs sätt att lösa sin idé kan vi beröra viktiga delar av den konstnärliga läroprocessen (Barnes, 1994). Att inte lägga all tonvikt på produkten kan få eleverna att bli mer medvetna om den process som leder fram till ett originellt och personlig verk. För att kunna göra dem mer medvetna om sina individuella beslut kring färg och form kan vi uppmuntra dem att göra förändringar under arbetets gång (Barnes, 1994). Som lärare kan man ställa sig frågor som fungerar som stöd i arbetet att utveckla barns förmåga till estetiskt seende.

”Hur kan de bli mer medvetna om sin omgivning?”(Uppmuntra dem att titta efter, jämföra och samla in exempel, bilder, fotografier.)

”Hur skall jag kunna utveckla deras mod att experimentera?”(Genom att belöna och uppmuntra olika och originella lösningar.)

”Hur kan de använda sina känslor i det de gör?”(Genom drama, berättelser, musik och diskussioner.) (s 37)

Att det är viktigt att lyfta fram den estetiska dimensionen då denna kompetens är nödvändig för det samhälle som är på väg att ersätta industrisamhället anser professor Tomas Kroksmark,. ”De estetiska ämnena är de som bäst kan utveckla social kompetens, kreativitet,

mod och självständighet. Färdigheter som blir allt viktigare” (”Slöjd, bild och musik”, 1998, s 30).

2.3.3 Produktionskedjan – från råmaterial till färdig produkt

Arbetet med olika slöjdtekniker ger stora möjligheter till undervisning om de produktionskedjor som utgör viktiga delar av samhället (Dewey, 2002). Det arbete som sker i slöjden, kan ses som exempel på några av de viktigaste behoven som finns i samhällslivet och som en metod för att få eleverna att förstå vilka mänskliga uppfinningar och insikter som uppkommit för att fylla dessa behov.

Detta arbete kan bli en utgångspunkt från vilken barnen kan härleda och följa mänsklighetens framsteg i historien och få en inblick i de material som används och de mekaniska principer som ingår. I samband med dessa arbetsuppgifter rekapituleras människans historiska utveckling (s 60).

Om man först ger barnen ett råmaterial t.ex. ull och sedan låter dem följa produktionskedjan från fiber till tyg kan vi ge dem möjligheter att experimentera och prova de uppfinningar som använts av tidigare generationer. Genom detta arbete kan man få barnen att inse uppfinningarnas nödvändighet och dess effekter (Dewey, 2002). Ett arbetssätt som det vi nyss beskrivit ger lärandesituationen en verklighetsanknytning med motiv och resultat som eleverna kan förstå på ett konkret sätt.

2.3.4 Det motoriska, taktila och sinnliga

De slöjderfarenheter som eleverna tillgodogör sig i slöjdsalen är en tillgång även i andra ämnen. Pedagogikprofessor Sven Hartman menar att dessa erfarenheter ger en kroppskänsla, man ”inkorporerar kunskapen”, den går in i kroppen – genom händerna. Genom slöjdandet blir abstrakt kunskap konkret. ”När man tillverkar saker i slöjden tar måtten form och omvandlas i ting” (”Skolslöjden sammanför” 1999). Genom skapandet utvecklar eleverna sig själva, det blir ett skapande lärande. Arbetet inom olika slöjdarter förknippas med synintryck, lukter, ljud och taktila upplevelser. När olika sinnen samarbetar ökar kroppsmedvetenheten, dessutom förankras erfarenheterna i kroppen (Borg, 2001).

Skolslöjden har en särställning i skolan eftersom den binder samman de tre formerna av kunskap: praktisk, teoretisk och estetisk. Du ser hela tiden resultat av vad och hur du gör, och kan reflektera över varför du gör just så (”Skolslöjden sammanför”, 1999).

Den process som eleverna arbetar med i slöjden gör att de litar på sig själva, de tar fram en idé, funderar på hur de ska gå vidare, provar sig fram och ökar hela tiden på sitt tekniska kunnande. Eleven får möjlighet att uttrycka sig och slöjdandet ger tillfredställelse (”Det man har gjort”, Thors-Hugosson, 2001).

Hand, tanke, kroppsställningar, kraft, tryck, syn-, hörsel-, känsel-, lukt och i vissa fall smakupplevelser, i samspel ger rika tillfällen till emotionella upplevelser och estetiska överväganden (Johansson 2002, s 213).

Slöjdandet görs med en inre känsla och medvetandegöras. Det går inte att tvinga fram en process hos eleverna. I slöjden börjar eleverna med ett obearbetat material och utgår från en idé. De måste arbeta sig igenom hela processen, vilket är tidskrävande. Barnen måste ha uthållighet och erfarenheter av att arbeta motoriskt – vilket man märker har försämrats hos barnen de senaste åren (”Det man har gjort”, Thors-Hugosson 2001).

Elevenns lärande får en kroppslig dimension genom att färdighetskunskapen visar sig i det som eleven gör. Slöjdekunskapen ligger i själva rörelsen och handgreppet, därför går det inte att lära sig svarva, brodera eller hyvla utan att pröva på. Om eleven lär sig behärska vissa verktyg blir dessa en förlängning av kroppen (Borg, 2001 s 158).

Det ligger ett värde i att konfronteras med nya och annorlunda material. Att låta barnen använda olika material och undersöka hur de fungerar, kräver ett annat sorts tänkande och barnen utvecklar på detta vis olika fysiska förmågor (Barnes, 1994).

Råmaterialet ull är för många elever ett nytt och unikt material som man i dagens samhälle sällan eller aldrig får möta i dess ursprungliga form.

Att få uppleva ullen, snusa på lukterna i fårstallet och i ullen, höra fårens bråkande, se in i fårets gula öga, springa ikapp små lamm på vingliga ben, känna ullens krusiga tappar på en varm fårkropp, känna fet, mjuk ull i händerna – allt detta behöver barn som nästan växer upp framför TV, video och datorspel! Skolmiljöerna är ganska fattiga på sinnliga upplevelser, som betyder så mycket för barn i deras utveckling (Paetau-Sjöberg, 1994, s 189).

2.3.5 Det lustfyllda lärandet

I slöjdsalen finns många möjligheter att ge eleverna positiva upplevelser genom det arbetssätt som finns där. ”Att slöjda i olika material kan vara ett lekfullt och lustfyllt experimenterande, som inte nödvändigtvis behöver styras av ett i förväg bestämt (före-)mål” (Borg, 2001, s 178).

Enligt professor Tomas Kroksmark får eleverna arbeta utifrån sina egna förutsättningar och de går oftast till slöjdsalen med glädje. Han menar vidare att de ämnen som borde vara viktigast i skolan är slöjd, bild och musik (”Slöjd, bild och musik”, 1998).

Vid en föreläsning våren 2002 på IHU pratade Anders Lindstam, verksam slöjdlärare på Särilaskolan i Borås utifrån temat ”Slöjden, en arena för utveckling”. Han menade att slöjdlärare har den stora fördelen av att eleverna på något sätt oftast känner en stor glädje över att komma till slöjdsalen. Att erbjuda en lugn och kreativ slöjdsal kan utan jämförelse få vara en plats i skolan där glädjen finns.

2.3.6 Det sociokulturella perspektivet

I skolslöjden sker undervisning och lärande i en social gemenskap och därför är det av intresse att betrakta slöjdundervisningen ur ett sociokulturellt perspektiv. För att kunna sätta fingret på det som sker i slöjdsalen är det nödvändigt att förstå de idéer om utveckling och lärande som ligger till grund för det sociokulturella perspektivet.

I ett sociokulturellt perspektiv på lärandesituationer sätts kommunikationen mellan lärare-elev och elev-elev i fokus (Säljö, 2000). I slöjdsalen pågår ständigt denna kommunikation i form av utbyte av erfarenheter och idéer. Tillsammans söker man finna lösningar för att komma vidare i sin slöjdprocess och ”...den kreativa processen är i sig själv en sociokulturell aktivitet”(Johansson, 2002 s 35,ur Vygotskij, 1986).

Det är när barn får höra hur andra föreställer sig omvärlden som de kan urskilja det väsentliga i den mängd intryck de översköls med varje dag. ”Barnet föds på detta sätt in i interaktiva och kommunikativa förlopp som redan pågår och i dessa förlopp finns perspektiv på och förhållningssätt till omvärlden redan inbyggda” (Säljö, 2000, s 37). Det är alltså med hjälp av

kommunikation/interaktion mellan människor som sociokulturella resurser skapas och förmedlas vidare.

Mänskliga handlingar är situerade i sociala praktiker. Individerna handlar med utgångspunkt i de egna kunskaperna och erfarenheterna och av vad man medvetet eller omedvetet uppfattar att omgivningen kräver, tillåter eller gör möjligt i en viss verksamhet. Detta är den grundläggande analysenheten i en sociokulturell tradition; handlingar och praktiker konstituerar varandra (Säljö, 2000, s 129).

I den sociokulturella synen på lärande och utveckling ingår även uppfattningen om att människan använder sig av *medierande* (förmedlande) redskap för att tolka och tillgodogöra sig kunskap och information (Säljö, 2000). De *medierande* redskapen är resultat av kollektiva erfarenheter som överförs till språkliga och/eller fysiska redskap. Med hjälp av dessa *medierande* redskap kan människan tolka, förstå och lära sig av sin omvärld och på så sätt dra fördel av det som andra människor lärt sig i olika sociala sammanhang. Först efter denna tolkning kan individen tillägna sig sin egen kunskap (Johansson, 2002 ur Vygotskiy 1986).

”Slöjdarbete inte är något ensamarbete, arbetsprocessen runt slöjdprodukten präglas av interaktion med andra och med omgivningen. Resultaten visar tydligt hur den sociala interaktionen, såväl verbal som ickeverbal, är betydelsefull för slöjdarbetet” (Johansson, 2002 s 208). Förutom att genom interaktiv kommunikation lösa t.ex. uppkomna problem ges det i slöjdsalen även unika möjligheter att erbjuda eleverna, det goda samtalet. Slöjdsalens förberedda miljö inbjuder ofta och gärna till flera goda samtal (Lindstam, 2002). Genom dessa samtal blir man som lärare delaktig och får insyn i elevernas vardag och livssituation.

Eleverna som deltog i NU-03 upplevde det mycket positivt att de samtidigt som de slöjdade fick möjlighet att samtala med varandra under lektionstid (Skolverket 2005).

2.3.7 Historia, kultur och tradition i undervisningen

Slöjdande, där tovning ingår är en del av vår hantverks- och kulturtradition. På museer och i olika hemslöjdsbutiker runtom i landet finns idag en ansenlig kulturskatt som vittnar om skaparlust och stort hantverksskunnande i materialet ull. Gamla föremål kan inspirera till nyskapande och uråldriga tekniker kan användas igen. Att tekniken överlevt beror mycket på att ull går att forma till nästan vad som helst med hjälp av mycket enkla redskap, såsom kläder, smycken, inredning, bilder och konst (Paetau-Sjöberg, 1994).

Vid framställning av slöjdprodukter kommer människor i kontakt med och bearbetar material som i sig representerar historiska, kulturella och sociala dimensioner, exempelvis horn och renhud i samisk slöjd, nordiska träslag eller regnskogsmaterial, olika metaller, ull, bomull, silke eller konstgjorda material (Johansson 2002 s 214).

I olika slöjdmaterial finns inbyggda kunskaper: historiska, sociala och kulturella. I och med materialets användande finns stora möjligheter att förmedla kunskaper om produktionsprocessen vidare till eleverna i skolslöjden (Johansson, 2002). Slöjden är ett kulturarv som det är viktigt att förmedla vidare till eleverna. Genom att undervisa eleverna i vår slöjdcultur kan de lära sig vad vi historiskt har gjort i trä, metall och textil. (Det man har gjort”, 2001). Genom skapandet av en slöjdprodukt blir den varaktig och produkten blir en artefakt, en bärare på många plan (Johansson, 2002).

2.4 Fakta om ull och tovning

Metoden att bearbeta ull utan att sticka eller väva kallas att tova. Tovning är en av de slöjdtekniker som ingår i den svenska slöjdtraditionen. Tekniken ingår även som ett inslag i slöjdläroarbetsutbildningen på Göteborgs Universitet. I följande avsnitt beskriver vi hur tovning av ull går till, ger en kort historik om tovningsens uppkomst samt redogör för några av de vanligaste tovnings teknikerna.

2.4.1 Definition av ordet *tova*

Tova är ett gammalt nordiskt ord som betyder filta ull till tyg. Genom att använda varmt vatten och såpa samt mekanisk bearbetning omvandlar man kardad ull till filt, denna process kallas att *tova*. Tovning är en av få tekniker där man inte väver eller stickar för att framställa ett tyg (Ågren, 1979).

2.4.2 Historia och kultur

Det har berättats många historier om hur man upptäckte ullens förmåga att filta sig. En del sträcker sig så långt tillbaka i tiden som till Noaks ark. (Paetau-Sjöberg, 1994) Historien går ut på att fåren inte fick tillräckligt med mat och stod så trångt att de började tappa sin ull, som hamnade under dem. De urinerade på fällarna och trampade runt i dem. När fåren lämnade arken hade de lämnat en tovad matta efter sig. I denna historia finns de förutsättningar som behövs för att tova, nämligen: ullen, den alkaliska valkvätskan (urinen) och den mekaniska bearbetningen (fårens trampande) (Paetau-Sjöberg, 1994).

Forskare tror att filttekniken har sitt ursprung i Asien, då man har hittat filtföremål som man daterat till 600 – 200 f kr. Fyndet hittades i en gravkammare på 1600 m ö.h. och då gravarna fanns i ett område med konstant tjäle så hade föremålen bevarats. Filtyfunden vittnar om att det folk som levde där tillhörde en högt stående kultur som var mycket skickliga hantverkare som omgav sig med vackra och dekorerade bruksföremål. Följande filtföremål hittades i graven: väggbonader, täcken, foder till kistorna, strumpor, kuddar, ytterplagg samt olika dekorationer på sadlar, bågar, betslar m.m. (Paetau-Sjöberg, 1994).

I Mongoliet tovade man stora stycken genom att rulla in den fuktade ullen i en filt eller matta som sedan rullades efter kameler eller hästar. Det färdiga materialet användes främst till nomadernas "hus" som kallas för jutra – stort tält. Även idag tillverkas filt på samma sätt, filten används både till bruks- och hantverksföremål. Kunskapen om att filta upprätthålls av boskapsköttande nomader i de mest avlägsna delarna av i nordvästra Mongoliet (Paetau-Sjöberg, 1994; Ågren 1976).

Tovningstekniken i Sverige hör till en gammal slöjdtradition och tovning har mest förekommit i de nordligaste delarna av landet, Norrland företrädesvis. Konsten att tova var inte varje kvinnas egendom, det fanns en eller par kvinnor i varje by eller bygd som man anlätade när man ville ha något tovat. Det som tovades var mest enklare bruksföremål såsom sockor, skoinlägg, vantar och hattar (Paetau-Sjöberg, 1994).

Fram till dess att Katarina Ågrens bok om tovning kom ut 1976, var tekniken så gott som okänd i övriga Sverige. Boken visade på oanade möjligheter att skapa både bruksföremål men även textil konst. Under senare år har mycket hänt inom tovningsområdet och tekniken har utvecklats.

2.4.3 Hur ull blir till filt genom tovning

Fårullens unika egenskaper gör att den lämpar sig bra för tovning (Paetau-Sjöberg, 1994). Vad som inträffar när man genom olika typer av mekanisk bearbetning tovar ull, är att fibrerna hakar fast i varandra och bildar en kompakt *filt*. Att ullfibrerna tovar ihop sig beror på att de är täckta av s.k. epidermisfjäll som är riktade åt ett håll, vilket gör att fibrerna bara kan röra sig i en riktning. När toppen på en fiber böjs och fastnar i ett antal fibrer drar rotändan med sig andra fibrer och trassel uppstår (Paetau-Sjöberg, 1994). Dessa kunskaper om ullens fibrer förklarar varför det är viktigt att lägga kardad ull i olika riktningar vid tovningen. Det är också avgörande vilken struktur och grovlek som ullfibern har. Lite grövre fibrer med kraftiga epidermisfjäll trasslar sig lättare eftersom de inte glider isär och tunna, mjuka fibrer böjer sig lätt och fastnar i andra fibrer. Därför är det bra att blanda fina, tunna fibrer med tjocka, styva för att få en tät och hållbar filt. Varmt vatten och såpa eller tvål är en förutsättning för att kunna utföra tovning, undantaget är nåltovning.

2.4.4 Olika sätt att tova

Det finns ett antal olika sätt att tova på. I följande avsnitt beskrivs de vanligaste metoderna vilka också är de som nämns i uppsatsen.

Vid *rulltovning* används ett tyg, bastmatta eller liknande på vilken man breder ut minst två lager ull i olika riktningar. Ullen och tyget/bastmattan rullas sedan en stund och på så sätt uppstår filtning. Vid denna metod används också varmt vatten och såpa eller tvål (Paetau-Sjöberg, 1994).

Gnuggteknik kallas det när man breder ut ull direkt på ett vattentåligt underlag. Genom att lägga ullen omlott (som taktegel) och i olika riktningar går det att tova ganska stora stycken. Ullen bearbetas sedan enbart med händerna, varmt vatten och såpa eller tvål (Paetau-Sjöberg, 1994).

Med hjälp av en s.k. *filtnål* (Fig.1) går det att *torrtova* ull. Med nålen som redskap kan man bygga upp tredimensionella former, fästa mindre tovade detaljer eller andra dekorationer t.ex. fjädrar och tyll. Man kan även laga tunna partier på ett redan tovat stycke (www.addeboull.com/hantverk 2006-04-06). Torrtovning med filtnål fungerar bra som enskild teknik men även som komplement till andra tovningstekniker.

Fig.1 Filtnål

Genom att *valka* en bit filt eller tovat material bestämmer man hur mycket föremålet skall krympa. När man *valkar* använder man mer kraft i bearbetningen än under tovningsprocessen. *Valkningen* gör att det tovade föremålet får sin slutgiltiga form, blir mer slitstarkt och vattenavstötande (Paetau-Sjöberg, 1994). Ett valkat tyg kallas för vadmal.

Att tova ull på tyg, t ex siden, kallas *nunotovning*. Ullen arbetar sig ner genom tyget och drar samman det så att tyget och ullen blir oskiljaktigt förenade till ett tyg med en ullsida och en krinklad tygsida. Denna teknik lämpar sig bäst om man vill ha ett tunnare klädesplagg t.ex. halsdukar (<http://www.carine.nu/tovning.htm> 2006-04-07).

Genom att tvätta uttjänta, stickade ylleplagg varmt i tvättmaskinen kan man tillverka tovat material på ett enkelt och snabbt sätt. Det krympta och tovade, filtliknande materialet man får kan sedan återanvändas till en mängd nya saker som t.ex. pulsvärmare, vantar, mössor, smycken och väskor. Dessa alster kan sedan dekoreras och förskönas på många olika sätt där endast fantasin sätter gränser. I boken *Do Redo – konsten att slakta en tröja* ges inspiration till att handarbete på ett nytt sätt. Do Redo har följande måttön: ”Do Redo - Gör nytt av gammalt, Do Redo - Inspireras av traditionen och gör det modernt, Do Redo - Gör och gör om. Ge inte upp” (Ivarsson- Lindén, Brieditis & Evans, 2004, s 5)

3. Problem, syfte, frågeställningar

3.1 Problemområde

Tovning är en textil teknik med en historia som sträcker sig långt tillbaka i tiden. Beredning och tovning av ull ingår i vårt svenska kulturarv. Enligt Lpo 94 är ett av skolans uppdrag att utbilda och fostra, vilket i en djupare mening innebär att överföra ett kulturarv, från en generation till nästa. Kulturarvet innefattar värden, traditioner, språk och kunskaper. Eftersom tovningstekniken ingår i den svenska slöjdtraditionen innebär detta enligt oss att alla elever borde få pröva tovningstekniken i slöjden någon gång under sin skoltid. Genom att använda sig av ullens positiva egenskaper stimuleras fritt skapande och den estetiska förmågan hos eleverna utvecklas. Arbetet med ull ger även unika möjlighet för eleverna att se produktionskedjan, från råmaterial till färdig produkt.

Eftersom det i NU-03 eller i någon annan forskning inte framgår hur vanligt det är med tovning i slöjden är det omöjligt att redogöra för hur utbredd den är. Vi tycker därför att det är intressant att undersöka hur man på några olika skolor arbetar med olika tovningstekniker samt löser uppdraget som handlar om att föra traditionen att tova vidare till nästa generation.

3.2 Syfte

Vårt syfte med denna uppsats är att undersöka hur några verksamma slöjdlärare undervisar i tovning i skolslöjden idag. För att ytterligare försöka kartlägga vilka möjligheter och eventuella begränsningar som kan finnas med tovning i skolslöjden vill vi även göra en jämförande praktisk undersökning. Med hjälp av djupintervjuerna, vårt eget tovningsarbete och litteraturgenomgång vill vi undersöka och jämföra denna slöjdtekniks pedagogiska kvalitéer.

3.3 Frågeställningar

Hur arbetar några verksamma lärare med tovning i skolslöjden idag?

Vilken/vilka tovningstekniker används?

Hur inspirerar slöjdlärare sina elever?

Hur väl uppfylls kursplanen i slöjd genom tovning?

Hur kan vi gå tillväga i vår egen framtida undervisning i tovning?

Vilka möjligheter respektive begränsningar kan finnas i undervisningen med tovning?

4. Metod

4.1 Avgränsningar

Vår första tanke kring vårt metodval var att försöka komma ut till en eller flera skolklasser för att göra deltagande observationer. Vi ville se vilken respons eleverna gav på de olika tovningstekniker som är aktuella. Samtidigt var det viktigt för oss att djupintervjua några verksamma textillärare om hur de arbetar med tovning i skolsløjden. Dessutom ville vi själva utvärdera olika tovningstekniker genom eget praktiskt experimenterande. Vi insåg att vi omöjligt skulle hinna med att genomföra alla tre metoderna med ett gott och välarbetat resultat, därför valde vi bort de deltagande observationerna.

Vi gjorde alltså valet att använda två olika metoder för att kombinera de olika resultat vi fick fram. Att använda två olika metoder kan vara ett lämpligt angreppssätt att belysa vårt forskningsområde från flera perspektiv, och på så sätt kompletterar metoderna varandra (Stukät, 2005).

4.2 Kvalitativa lärarintervjuer

Vid en kvantitativ undersökningsmetod kan man göra en stor datainsamling. Det insamlade materialet kan lätt bearbetas genom t.ex. statistiska staplar och diagram och generella slutsatser kan dras (Stukät, 2005). Den kvantitativa metoden uppfyller inte vårt syfte eftersom vi vill ha en djupare och bredare insikt i hur verksamma textillärare arbetar med tovning i skolsløjden. Följaktligen har vi gjort en kvalitativ undersökning där våra informanter har fått ett stort spelrum, genom våra öppet utformade frågor, detta för att vi ville få fram ett ny och intressant information. Ovanstående metodval gör att vi inte med säkerhet kan dra några generella slutsatser det vill säga att svaren gäller för fler än de sløjdlärare vi intervjuat (Johansson & Svedner, 2004).

4.3 Allmän förfrågan

Vi kontaktade Textillärlistan, som är ett landsomfattande Internetbaserat kontaktnät för textillärare i hela Sverige. Genom en allmänt ställd fråga (se bilaga 1) sökte vi kontakt med textillärare som arbetar med tovning i skolsløjden. Glädjande nog inkom 21 st. svar från lärare som ville delta i vår undersökning. Efter en första kontakt bestämdes tid för en telefonintervju. Då det började närma sig påsk och vi gärna ville sammanställa intervjuerna under påsklovet, föll det sig så att elva av dem som först visat sitt intresse och kunde delta, blev vår undersökningsgrupp. Tillsammans med vår handledare bedömdes att elva intervjuer skulle ett bra underlag att basera undersökningen på.

4.4 Urval av informanter

Vår tanke var att göra våra intervjuer med textillärare som har valt att undervisa om tovning i skolsløjden, detta är ett medvetet val. Genom detta förfaringssätt har vi kunnat utforma våra frågor till att enbart fokusera på varför och hur våra informanter arbetar med tovning. Ett annat alternativ hade varit att slumpmässigt välja textillärare för att undersöka vilken syn de har på tovning. Vi har alltså helt valt bort den målgrupp som inte arbetar med tovning.

4.5 Intervjufrågor

Intervjufrågorna (bilaga 2) sammanställdes för att uppfylla en del av vårt syfte. När man konstruerar en intervju kan man använda sig av *strukturerade* frågor där intervjuaren ställer slutna frågor och informanten oftast bara kan välja mellan olika svarsalternativ (Stukåt, 2005). De svar man får är neutrala och inte färgade av olika omständigheter. Vid *ostrukturerade intervjuer* kan frågorna ställas efter tema eller ämne utan en speciell ordningsföljd. Intervjuaren ställer frågorna som det faller sig men är samtidigt medveten om att alla frågor blir besvarade. Samspelet som uppstår mellan intervjuaren och informanten gör att man kan få mer uttömmande svar (Stukåt, 2005).

För att uppnå bästa resultat har vi valt att göra en mellanvariant av *strukturerade* och *ostrukturerade* frågor. Det vill säga, vissa av våra frågor är ställda för att ge mer uttömmande svar medan andra är mer snävt ställda.

4.6 Genomförande av intervjuer

De elva lärare vi fått kontakt med hade två dagar innan själva intervjun via mail fått ta del av de frågor vi tänkt ställa. Intervjuerna genomfördes sedan per telefon eftersom våra informanter är spridda över hela landet. Vi gjorde intervjuerna individuellt och det tog cirka en halv timme per intervju att genomföra. Vi slutförde intervjuerna över en period av en vecka. Svaren antecknades samtidigt som intervjun pågick, och sedan skrevs materialet rent direkt efteråt.

4.7 Bearbetning av intervjuer

När vi hade intervjuat några av de första lärarna upptäckte vi att en del frågor blev upprepande, vi valde därför att slå ihop några frågeställningar, detta för att resultatet skulle bli mer överskådligt. När samtliga intervjuer var genomförda, bearbetades de svar vi fått och sorterades sedan in i en tabell. Varje lärares unika svar placerades enligt olika kategorier (bilaga 3). Detta tillvägagångssätt gjorde att vi lätt kunde överblicka resultatet av våra kvalitativa intervjuer.

4.8 Tillförlitlighet

Eftersom lärarna fick våra frågor ett par dagar innan själva intervjun så tror vi att vi har fått mer utförliga svar än om de hade fått besvara våra frågor helt oförberedda. På detta sätt har vi kunnat göra en djupare tolkning av informationen vi fått del av. Men vi kan dock inte med säkerhet veta hur mycket eller lite tid våra informanter ägnat åt att förbereda sina svar.

Vi anser att svaren från de elva informanterna ger oss en god bild av hur en textillärare kan arbeta med tovning i skolslöjden. Vi anser också att frågorna vi ställt täcker det område vi avsett. Frågorna känns relevanta och vi har inte haft några svårigheter att tolka de svar vi fått in. Validiteten i vår undersökning kan därför sägas vara god (Johanson & Svedner, 2004).

Vi är medvetna om att vi kunde använda bandspelare under intervjun, detta är speciellt bra när man använder sig av strukturerade frågor (Stukåt, 2005). Dock gjordes valet att inte använda bandspelare p.g.a. tekniska komplikationer, tidsbrist samt våra öppet ställda frågor. Vi anser trots detta att vår intervjumetod är tillförlitlig och trovärdig för vårt ändamål.

Det faktum att vi intervjuade våra informanter individuellt samt att vi inte spelade in samtalen med bandspelare kan ha gjort att vi missat en del av nyanserna i svaren och även tolkat informationen olika. Trots detta har vi ändå fått en bra gemensam uppfattning av hur våra informanter arbetar med tovning i skolslöjden. Vi har dock varit noggranna med att genomföra intervjuerna på samma sätt då vi är medvetna om att reliabiliteten annars kan brista (Johansson & Svedner, 2004).

4.9 En praktisk undersökning av olika tovningstekniker

Som vi nämnt tidigare under avsnittet avgränsningar var tanken med vår praktiska undersökning av olika tovningstekniker att komplettera intervjuerna, samt göra jämförelser mellan våra erfarenheter och de intervjuade lärarnas sätt att undervisa. De slutsatser vi har kunnat göra baserar sig på de erfarenheter och kunskaper vi fått genom vår egen utbildning, samt det material vi fått från intervjuerna. För att ytterligare stärka våra slutsatser har vi använt oss av litteratur, forskningsrapporter och olika Internetadresser.

4.9.1 Material

Det material vi använde oss av var kardad, färgad s.k. finull/gobelängull. Till dekorationer och effekter användes färgad, okardad ull. Olivtvål, såpa och skålar med varmt vatten nyttjades under tovningsprocessen. Skumgummi och filtnål (se Fig.1) användes till de torrtovade föremålen.

4.9.2 Genomförande

Under två dagar experimenterade och undersökte vi olika tovningstekniker och har i denna praktiska del av metoden försökt att efterlikna de förhållanden och den tillgång på material som finns i en vanlig slöjdsal. Vi hade kunnat fördjupa vår undersökning av tovning, genom att göra en grundligare undersökning av olika ullsorter, tova fler föremål och prova fler tekniker. Detta skulle dock ha tagit alltför mycket tid i anspråk utan att tillföra något väsentligt. Därför tog vi beslutet att tova ett litet och begränsat antal föremål med endast en ullsort, som är lätt att använda. De erfarenheter och lärdomar vi fått av denna begränsade undersökning anser vi ändå vara tillräckliga för att göra de jämförelser mellan intervjuresultaten och våra egna resultat, som var ändamålet.

5. Resultatredovisning

5.1 Kvalitativa intervjuer

I detta kapitel kommer vi att redovisa och sammanställa svaren som våra informanter gav oss under intervjutillfällena. Rubrikerna i vår resultatredovisning är ett urval och i vissa fall en sammanslagning av de frågor som ställdes i intervjuerna. Frågorna har valts för att ge svar på de frågor vi ställt i frågeställningen samt syftet med denna uppsats.

5.1.1 Hur introducerar lärarna tovning?

Med denna fråga vill vi ta reda på hur de tillfrågade lärarna introducerar det första tovningsstillfället för eleverna. Tar de tillvara på introduktionstillfället för att undervisa om t.ex. ullens egenskaper, slöjdtraditioner och materialkunskap med t.ex. jämförelser mellan ull, bomull, lin och syntetfibrer?

Sju lärare svarar att de under introduktionen av tovning pratar om ullens egenskaper. *”Jag visar och berättar vad som händer med ullfibern när den kommer i kontakt med varmt vatten. Och så lär vi oss ett nytt ord; epidermisfjäll”* (lärare 2). Att läsa en saga med anknytning till ull och tovning var det två av lärarna som gjorde och fyra visar ullen för att demonstrera materialet. Genom att visa färdiga alster introducerar tre lärare tovnings tekniken. Fyra lärare visar hur man kardar, och fyra andra visar eleverna olika tovnings tekniker. Tre av informanterna visar hur man spinner och en förevisar dessutom ullens brandtålighet genom att elda på den. En lärare berättar om ullanvändningens historia och en visar även en krympt tröja för att åskådliggöra ullens egenskaper för eleverna.

Resultatet av svaren på frågan om hur man introducerar tovning visar att majoriteten av lärarna lägger fokus på att berätta om ullens egenskaper och om den process som leder till att ullen tovar ihop sig. Några få lärare använder introduktionstillfället till att koppla ihop undervisningen om tovning med gamla hantverkstraditioner som t.ex. att låta eleverna prova på att karda och spinna.

5.1.2 Vilka tovnings tekniker används?

Med denna fråga ville vi undersöka vilka tovnings tekniker de tillfrågade lärarna använder sig av i sin undervisning? Kombinerar de några tekniker (t.ex. våttovning – torrtovnings)? Vi ville även se hur lärarna har tillgodogjort sig de nya teknikerna som finns.

Samtliga lärare låter eleverna arbeta med de olika våttovnings tekniker (gnugg teknik och rulltovning). Sex av dessa använder enbart gnugg tekniken och en enbart rulltekniken, resterande fyra lärare arbetar med teknikerna i kombination. Åtta lärare använder sig av torrtovnings men ingen av dem arbetar enbart med just den tekniken. Fyra av lärarna använder torrtovnings i direkt kombination med våttovnings tekniker men resterande fyra låter eleverna använda våt- och torrtovnings tekniker helt separat. *”Många fastnar för nåltovningen då man kan sitta på sin plats utan att slabba med vatten och såpa. De upplever också att det är lättare att göra smådetaljer”* (lärare11). En annan lärare säger att *” alla tycker att det är jätteroligt, speciellt att torrtova. Det ger ett snabbt resultat och det tycker eleverna är skönt”* (lärare 7). En av lärarna introducerar nunotovning till de elever som är intresserade.

Av de tovningstekniker vi frågar om är våttovningsteknikerna de som är mest frekvent i de slöjdsalar där våra lärare är verksamma. Alla tillfrågade lärare låter sina elever använda gnuggtekniken. Rulltovning är det nästan hälften som arbetar med. Våt- och torrtoovning i kombination var inte så utbredd. Åtta av lärarna undervisar sina elever i nåltovning, hälften av dessa låter sina eleverna pröva på att kombinera våt- och torrtoovning under arbetes gång i slöjdsalen.

5.1.3 Vilka möjligheter har tovning och vilka kunskaper kan eleverna tillägna sig?

Med hjälp av denna fråga ville vi få fram vad textillärarna såg för framtida arbetsätt och eventuella utvecklingsmöjligheter i arbetet med tovning. Vi ville även ta reda på vilka kunskaper och upplevelser som lärarna anser att eleverna får i samband med tovningen.

Fem lärare tycker att tovning ger eleverna användbar kunskap om ull och dess egenskaper, ytterligare fem ser ull som en källa till bättre materialkänedom. *”Jag tycker tovning ger ett tillfälle för att komma åt materialläran utan att det bara blir en massa teori. Eleverna får känna hur ullen känns innan den blir tråd eller filt”* (lärare 11). Två lärare anser att ull är ett material som har många möjligheter eftersom det går att forma utan att sy. En lärare såg möjligheter till att arbeta med ull i teman medan två andra uttryckte att arbete med ull i projektform kunde vara bra. Att undervisning i tovning kan förmedla kunskaper om traditioner tycker två lärare. Tre lärare ser tovning som en källa till lugn, harmoni och sinnlig njutning för eleverna. *”Jag låter eleverna lyssna på klassisk musik samtidigt som de tovar”* (lärare 3). Att kreativiteten stimuleras hos barnen anser tre av lärarna. Bra att eleverna får känna att de lyckas är en åsikt och två lärare tycker även att det upplevs som positivt när tovningen ger snabbt resultat. En lärare anser att eleverna kan få kunskaper om hållbar utveckling i arbetet med ull och en annan ser möjligheter till undervisning om produktionskedjan - från råvara till färdig produkt. Att det på ett konkret sätt koppla ihop teori och praktik tycker en lärare var en möjlighet.

Samtliga av de tillfrågade lärarna var entusiastiska och positivt inställda till att arbeta med ull och tovning. Att tekniken inbjuder barnen till att använda sin kreativitet, att ull är ett härligt material och att tovning upplevs som en teknik med många positiva möjligheter är synpunkter som många uttrycker när de svarar på denna fråga. Vad lärarna anser vara positiva möjligheter varierar mycket och svaren på denna fråga blev därför väldigt varierande.

5.1.4 Vilka eventuella problem medför tovning?

Vi vill här ta reda på om lärarna upplever att ev. problem kring arbetet med tovning hindrar dem att utöva tekniken fullt ut i slöjdsalen.

Av de elva tillfrågade lärarna upplever sju att bristen på tillgång till rinnande vatten i slöjdsalen ställer till problem och medför extraarbete vid våttovning. Att inte ha torkytor för elevernas arbeten anser två lärare är ett problem. Vidare anser två att platsbrist är problematiskt. Att det finns elever som är allergiska mot ull och har kontakteksem och därmed får problem med tovning uppger sju av lärarna. Iordningställande innan lektionens start och städning efteråt tycker fyra av våra informanter är lite problematiskt. *”Det behövs även lite städning efteråt, men det är inte så jobbigt”* (lärare 4). Sex av lärarna uppger att deras elever tycker att det är för söligt med vatten och tvål/såpa vid våttovning. Att eleverna upplever att det luktar illa uppger en lärare. En lärare tycker att materialet som man använder

är dyrt. Filtnålen går sönder ibland och det händer att elever sticker sig säger två lärare. Tre av våra informanter svarade att det inte är några större problem med tovning, men samtliga räknade upp någon/några mindre problemområden som de ändå upplevde. *”Nej, jag ser inga problem med tovning. Att man får städa lite mer och att det är blött är saker som man lätt kan ta ordning på”* (lärare 10).

Alla de tillfrågade lärarna upplever att det finns problem vid arbetet med tovning i slöjdsalen. Ett fåtal av dessa svarar först att det inte finns några problem med tovning, men uppger ändå någon/några smärre saker som de upplever måste lösas för att kunna arbeta med teknikerna. De största problemområdena gäller slöjdsalens bristande utrustning. Att själva materialet ull för med sig problem som t.ex. allergier var det flera som tyckte. Tidskrävande städning är också ett hinder som kräver lite planering och extra förberedelser av textilläraren. Dessa framkomna problem hindrar dock inte lärarna att låta eleverna arbeta med tovning i skolslöjden, alla anser att det är problem som går att lösa.

5.1.5 Hur inspireras lärare och elever?

På vilket sätt arbetar lärarna för att stimulera barnens fantasi och kreativitet? Hur gör lärarna för att finna inspiration själva?

Fyra lärare svarar att de finner inspiration i sig själva. *”Inspirationen har jag inom mig. Har bara gått en halvdagskurs men hittar inspiration hela tiden”* (lärare 7). Totalt går fyra av de tillfrågade lärarna på tovningskurs ibland. En lärare hittar inspiration på Slöjdbiennalen¹. Litteratur, och då särskilt Gunilla Paetau–Sjöbergs bok *Tova - gammal teknik på nytt sätt*, är en inspirationskälla för tre lärare och två av dem svarar att all facklitteratur inom området ger dem inspiration. Tre lärare inspireras av kollegor och en av en väninna. Två lärare hittar inspirationer i olika butiker och en går på Syfestivalen². Tre av de tillfrågade lärarna beskriver att de blev inspirerade under sin egen utbildning. *”Jag blev tänd på nåltovning då vi fick prova det under lärarutbildningen, så det slår jag gärna ett slag för* (lärare 11).

För att inspirera sina elever visar sju av lärarna upp färdiga alster som gjorts av andra elever eller av dem själva. *”Jag brukar visa själv, speciellt masken är kul tycker barnen”* (lärare 1). Fem lärare berättar att deras elever inspirerar varandra. Två lärare visar böcker och en visar ull i olika färger. En lärare har en ”trollerikorg” ur vilken hon tar fram olika föremål som inspirerar barnen.

De lärare vi intervjuat är alla hängivna sitt arbete med tovning tillsammans med eleverna. Många av de intervjuade talar med stor entusiasm om hur de gör för att inspirera sina elever och alla de föremål som eleverna tovar. Lärarna är i sig själva stora inspirationskällor för eleverna. Flera av svaren från informanterna vittnar dessutom om elever som blir inspirerade av själva materialet. En annan inspirationskälla för eleverna är den att få arbeta tillsammans med tovning i slöjdsalen.

5.1.6 Elevrespons

¹ Slöjdbiennalen är en mässa och ett forum för utbyte av idéer och kunskap inom hantverk och hemslöjd i hårda såväl som mjuka slöjdmaterial.

² Syfestivalen är en mässa öppen för allmänheten där producenter av bl.a. garn, tyger, sybehör, maskiner och facklitteratur samlas.

Här ville vi ta reda på vilken respons lärarna fått från eleverna under lektionspassen i tovning. Svaren blir ju väldigt övergripande då lärarna har många elever i klasserna och det kanske är svårt att veta precis vad varje elev tycker. Men så här svarade lärarna:

Åtta lärare upplever att eleverna tycker tovning är roligt och två av lärarna som inte svarar roligt säger att tovning upplevs som bara positivt. En lärare framhåller att flera elever är förvånade över att resultatet blir såpass bra och en annan berättar om en elevs spontana kommentar i slöjdsalen *"Kolla vad det blev!!"* (lärare 3). En annan lärare berättar om att hennes elever uppfattar tovning som annorlunda och roligt. *"Eleverna tycker det är jättekul. Enstaka pojkar tycker det är töntigt"* (lärare 9). Att det luktar illa när man våttovar är det tre lärare som nämner som negativt och en lärare säger att några elever tycker att det är äckligt med hår. Att våttovning är slabbigt är det en lärare som uppger att hennes elever tycker och att hon då erbjuder eleverna engångshandskar när de arbetar med blöt ull. En lärare uppfattar att eleverna är lite otåliga och en annan säger att: *"Negativt kan väl vara att de sticker sig på nålen och knorrar över det"* (lärare 11).

Eleverna i de tillfrågade lärarnas klasser tycker om att tova i skolslöjden och det framgår med klar tydlighet. Tovning uppfattas som både en rolig och annorlunda teknik. Flera spontana och glada kommentarer i klassrummen vittnar om att tekniken är uppskattad. Dock är det inte en helt odelad positiv respons från eleverna som lärarna förmedlar genom svaren. Det finns elever som tycker att det är töntigt att tova, att det är äckligt med hår och att det luktar illa med blöt ull. Vidare tycker de att det gör ont när de sticker sig på filtnålen. Våttovningen uppfattas som slabbig av elever och några vill ha engångshandskar på sig för att de upplever det otäckt att ta i blöt ull.

5.1.7 Hur kan man utveckla tovningen i slöjden?

Hur ser de intervjuade lärare på framtida utvecklingsmöjligheter för tovning? Funderingar, tankar och idéer kring tovnings användningsområde i och utanför slöjdsalen presenteras här.

Tre lärare vill genomföra mer ämnesövergripande arbete med tovning och två andra lärare önskar att de kan inspirera andra textillärarkollegor att arbeta med tovning. Tematiskt arbete är en lärares önskan inför framtiden. Mer tid till övrig tovning önskar en lärare och en annan vill att hennes elever skall få nåtova mer. *"Mer torttovning!!"* (lärare 1). Att erbjuda fler tovnings tekniker är det två som uppger som önskvärt och en uppger specifikt att hon vill låta eleverna sticka ullplagg som sedan kan krympas i tvättmaskin. Att intensivtovning under en längre period är en annan lärares önskan. Två lärare vill arbeta med tovning som metod för att framställa konstnärlig utsmyckning i skolan. En annan vill ge eleverna möjlighet att pröva på att brodera på sina tovade alster. Eleverna behöver tillfällen att fördjupa och repetera det som de har lärt, uttrycker en lärare. *"Jag tycker att man ska arbeta mer ämnesövergripande. Att ha tovning som återkommande moment i slöjden för att fördjupa och befästa tidigare idéer"* (lärare 9). Detta utvecklar enligt henne elevernas kunskaper i tovning. Möjlighet att få gå fortbildningskurser är en lärares svar på frågan och en av våra informanter har ingen åsikt i den här frågan.

Våra intervjuade lärare har många olika funderingar om hur de vill utveckla tovningen i sin slöjdsal, alla utom en gav förslag. Svaren på intervjuerna vittnar om att informanterna har flera funderingar på hur de vill arbeta med tovning i framtiden. Att ge tovningen mer tid, låta eleverna pröva på fler tovnings tekniker t.ex. brodera på tovade alster samt att låta eleverna göra fler konstverk har framkommit. Fördjupat samarbete med kollegor, både vad gäller temaarbeten och ämnesövergripande arbete är andra önskemål. Intensivtovning under en längre period som inslag i slöjden och även möjlighet att inspirera andra kollegor kom fram i svaren.

5.1.8 Berörs några av kursplanens strävansmål?

Vi ville se hur väl förtrogna och reflekterande informanterna är om hur väl kursplanens mål uppfylls genom arbetet med olika tovnings tekniker i skolslöjden.

Tre av lärarna svarar ”- Ja, absolut” på frågan om de anser att tovning berör några av kursplanens strävansmål. Dessa tre lärare utvecklar dock inte sina svar angående vilken/vilka delar av kursplanen de anser att tovningen berör. Ytterligare en lärare svarar jakande på frågan men säger samtidigt: ”...jag reflekterar nog inte så mycket, det är något som brister i alla delar av slöjden. Det känns som om tiden inte finns” (lärare2). Fem lärare svarar att eleverna genom tovning berör målet som strävar efter att ge eleverna medvetenhet om hantverkstraditioner. ”Ja, tovningen stimulerar kreativitet och för tradition och kulturarv vidare genom att man pratar om hantering av ull förr i tiden t.ex. hur lång tid det tog att spinna garn till en tröja” (lärare 1). Två lärare uppger vidare att arbetet med tovning ökar den estetiska förmågan och eleverna får lära sig att uttrycka sig med färg och form. Det kreativa arbetssättet gör att ett av kursplanens strävansmål berörs, anser tre av lärarna och att eleverna använder sin fantasi uppger en av dessa tre som positivt. Två lärare tycker att arbetsglädjen med tovning gör att ett av strävansmålen är tillgodosett och ytterligare två uppger att tovning är arbete som uppmuntrar självständighet. En av lärarna menar att både inflytande och ansvarstagande för det egna lärandet är viktiga delar som nämns i kursplanen och som behandlas genom tovning. Ytterligare en annan lärare pratar om att man får in materialkännedom genom tovandet. Att tovningen hjälper eleverna att arbeta självständigt menar två av lärarna och ytterligare tre tycker att tovningen visualiserar processen från råvara till färdig produkt.

Att stora delar av kursplanens strävansmål blir behandlade genom arbetet med ull och tovning framkommer av lärarnas svar. Nästan hälften har svarat jakande på frågan om de anser att några av kursplanens strävansmål berörs, men har inte givit mer utförliga svar på frågan. Vidare är kunskaper om slöjdtraditioner och kulturarv ett av de strävansmål i kursplanen som de flesta av lärarna anser berörs när eleverna får arbeta med tovning. Fantasi, arbetsglädje, eget inflytande och känslan av att få lyckas är andra kommentarer från lärarna. Svar som att eleverna får se produktionskedjan från råvara till färdig produkt och därmed också tillägnar sig materialkännedom förekommer också. Estetisk förmåga är ytterligare ett av de strävansmål i kursplanen som eleverna övar upp genom tovning. Enligt de svar vi får är informanterna ganska eniga om vilka mål som behandlas.

5.2 En praktisk undersökning av olika tovningstekniker

En del av vårt syfte med den här uppsatsen var att vi själva ville undersöka ullens möjligheter i skolslöjden. Under två dagar genomförde vi vår praktiska undersökning och resultatet av vårt arbete redovisas i följande avsnitt.

För att kunna ta reda på hur de olika tovningsteknikerna fungerar i praktiken ville vi använda oss av samma tekniker och förutsättningar som de lärare vi intervjuat. Vårt mål med denna praktiska del av uppsatsen var också att försöka tova en del av de saker som lärarna berättat för oss att de låter sina elever tova. Flera lärare som vi intervjuat beskriver hur deras elever tovar plattor med gnuggteknik, som de sedan får dekorera med broderi, pärlor etc. (Fig. 2 och 3). En annan lärare undervisar sina elever i att rulltova med pinnvävsunderlägg. Den filtbit som eleverna rulltovar används sedan till olika föremål t.ex. sittunderlag, plånbok och babyskor. Ytterligare en lärare beskriver de maskar som hennes elever får börja med att tova. Arbetet med maskarna leder sedan vidare till att sy kläder, sovsäckar och många andra tillbehör till dem³ (Fig.4).

Fig.2 Rulltovad fladdermus

Fig.3 Rulltovad fjäril

Fig.4 Tovade maskar

Vi har även inspirerats av böckerna *Tova - gammal teknik på nytt sätt* av Gunilla Paetau-Sjöberg, (1994), *Idérik tovning* av Vibeke Saetre & Marit Gulbrandsen, (2004) samt *Arbeta med tovning* av Ulla Engström, (1978) där vi hämtat flera goda råd och idéer.

Det material vi använde oss av var kardad och färgad så kallad finull/gobelängull som är en ullsort som passar bra i skolslöjden eftersom det tovade materialet blir slätt, mjukt och är behagligt att ta på. För att åstadkomma effekter och mönster använde vi oss av färgad okardad ull. Vi använde oss av olivtvål och då vi inte hade tillgång till rinnande vatten hade vi skålar med varmt vatten.

5.2.1 Våttovning runt en frigolitkula

Det första föremål vi tovade var en rund form där vi använde oss av en frigolitkula som var ca. 8 cm i diameter. Inspiration till denna fick vi av vår handledare Petra Orrbeck. Med frigolitkulan som bas går det fort att forma en ganska stor ihålig sfärisk form. Det första lagret var ganska svårt att få fast runt frigolitkulan, men med varmt vattnet och mycket tvål gick det bra. Vi varvade sedan olika färger i de olika lagren och efter en liten stund hade man hittat rätt teknik. Det var viktigt att inte ta för stora stycken med ull för då fäste inte lagren i varandra. Svårigheten med våttovningen runt frigolitkulan var att veta när man skulle avsluta, d.v.s. när det tovade materialet var tillräckligt tjockt. Då vi aldrig tidigare provat det här momentet blev det något av ett experiment. Den ena kulan fick sju lager ull och den andra bara fem. Det visade sig senare när vi skar upp kulorna att fem lager var lite väl tunt och sju lager var lite tjockt. Kulorna torkade i torkskåp över natten.

³ Fig. 2-4 är kort på eleverbeten som en av våra informanter, textillärare Agneta Wennsten låtit oss ta del av.

Efter torkningen skar vi upp ett runt lock så att frigolitkulan kunde tas ut. Vi skar inte av locket hela vägen runt utan lät det sitta fast en liten bit och fick på så sätt en burk med ett lock (Fig.5).

Fig.5 Tovad burk med lock

Därefter gick det bra att torrtova fast t.ex. ett handtag med hjälp av filtnålen (se olika sätt att tova s.14), men även en botten så att burken kunde stå på en platt yta. Filtnålen kunde även användas till att förstärka tunna ställen men även fästa det yttersta lager ull som inte hade fäst riktigt. Det gick också bra att fästa tunna flor av okardad ull i kontrasterande färger för att få fram effekter.

För att uppnå en rolig effekt valde vi att tova små runda ägg att lägga i den ena burken. Vi tog lite kardad ull i olika färger och började rulla till äggformade bollar. Tillsammans med vatten och tvål blev de inom kort helt kompakta efter att ullen hade filtat ihop sig. Vi tovade också en mask till den andra burken och för att masken skulle kunna ringla ihop sig tog vi en 15 cm lång ståltråd som bas. Ullen virades runt tråden och tovades fast med hjälp av det varma vattnet och tvålen.

Anledningen till att vi tovade denna burk med dekorationer och tillbehör, var att pröva vilka föremål som kan vara lämpliga för elever i grundskolans slöjd att tova.

5.2.2 Platta med mönster

Att låta eleverna våttova en platta med hjälp av gnuggteknik, är något som flera av de tillfrågade textillärarna gör. Plattan kan sedan användas som grund till en mängd olika föremål där bara fantasin sätter gränser t.ex. tavlor, plånbok, skor och mobilfodral.

Vi tog cirka 10x10 cm stora flor av kardad ull som lade ut i korsande riktningar till en cirka 25x20 cm stor rektangel. Lite varmt vatten hälldes över arbetet och vi tog rejält med tvål på händerna (Paetau-Sjöberg, 1994). Ullen bearbetades försiktigt då det var viktigt att inte ta i för hårt i början, då bildades det sjok av ull som inte riktigt fäste utan rullades fram och tillbaka. Mycket varligt lade vi först händerna på arbetet och tryckte till ett par gånger för att strax börja göra små cirkelrörelser över ullen. Efter en stund av bearbetning började ullen filta ihop sig. För att få ett lyckat resultat var det viktigt att hela tiden ha mycket tvål och ha varmt vatten (Fig.6).

Vi fann att det är ganska svårt att tova en tät och slät platta så därför valde vi att efter gnuggningen rulltova den ena plattan med pinnvävsunderlägget. Resultatet på den i efterhand rulltovade plattan blev mer kompakt och slät på ytan än den som bara gnuggats.

Fig.6 Bearbetning av ull

Efteråt använde vi filtnålen och små bitar av den kardade ullen för att förstärka plattorna där de blivit för tunna. Filtnålen var även bra för att sätta fast de ullsjok som inte fastnat. För att få bort de små hål som bildats av filtnålen, gnuggades dessa ytor med lite varmt vatten och tvål. När plattorna var klara dekorerades de i olika mönster med okardad, färgad ull (Fig.7).

Fig.7 Dekorerad ullplatta

5.2.3 Tredimensionell tovning

Ull fungerar mycket väl när man vill uttrycka sig skulpturalt i ett textil material (Peatau-Sjöberg, 1994). Med hjälp av en filtnål och tillskuren skumplast kan man på ett snabbt och enkelt sätt skapa tredimensionella former. Alternativet är att våttoa en kompakt form som blir tyngre, det tar längre tid och man måste använda mycket mer ull. Ingen av oss har tidigare provat att torrtoa kring en tillskuren skumplastform och vi ville därför tova ett föremål, för att ha något att referera till utifrån de svar vi fått i intervjuerna.

Vi valde att tova varsitt hjärta. Hjärtformerna klipptes ut ur skumplasten som vi sedan tovade fast den kardade ullen på, med hjälp av filtnålen. Ett av hjärtana bearbetades efter nåltovningen med tvål och vatten. Dels för att ta bort de hål som syntes efter filtnålen, men även för att se hur ytan skulle bli. Då ullen krymper vid den mekaniska bearbetningen med vatten och tvål men inte skumplasten, blev effekten att hjärtat deformerades lite. Ytan blev slät och fin. Vi provade även att dekorera hjärtana med okardad ull. (Fig.8).

Fig.8 Ulltovade hjärtan

Även dessa moment tror vi är lämpliga för elever i skolslöjden. Vi upplevde inte att det var svårt att använda filtnålen men man fick vara lite försiktig vid hanteringen. Utifrån vår begränsade erfarenhet tror vi att torrtovnings kan passa för alla åldrar. Det var givande att använda tekniken eftersom den gav ett snabbt och lyckat resultat.

5.2.4 Sammanfattning av den praktiska undersökningen

Vi upplevde inte att det var något större problem att inte ha tillgång till vatten, det gick bra att använda skålar med varmt vatten istället. Under arbetets gång byttes vattnet ut ett par gånger. Det var lätt att tova runt frigolitkulan, den runda formen kändes naturlig i händerna och resultatet blev bra. Det kan tänkas att den boll vi använde var lite för stor för barnhänder, åtminstone om de går i de lägre klasserna, men frigolitkulorna finns ju även i mindre storlekar. Att känna lukten och att få ta i den blöta, varma ullen kändes bra. Vi fick möjlighet att sitta och samtala under tiden då de moment vi utförde inte krävde så stor koncentration. Det var inspirerande att inte ha en färdig produkt som mall, vi kunde istället bestämma hur vi ville ha det allt eftersom arbetet fortgick. En idé prövades och antingen förkastades den eller så antogs den. Vi upplevde båda att det var väldigt stimulerande att tova, det gällde både våt- och torrtovnings och det gav mersmak.

6. Diskussion

Vår utgångspunkt till detta arbete var som vi skriver i inledningen, att ull som material och tovning som teknik borde fungera utmärkt i skolslöjden. Vårt syfte med denna uppsats är därför att undersöka hur några verksamma lärare arbetar med ulltovning i skolslöjden. Vidare vill vi veta vilka möjligheter undervisning i tovning kan ge men även vilka eventuella begränsningar som finns.

För att ta reda på hur väl vår utgångspunkt överrensstämmer med verkligheten har vi genomfört djupintervjuer med några textillärare som alla arbetar aktivt med tovning i sina slöjdsalar. Våra antaganden baseras även på vår egen praktiska undersökning, erfarenheter från vår VFU samt den litteraturgenomgång vi gjort.

6.1 Metoddiskussion

Eftersom vår undersökning bara innefattar intervjuer med elva verksamma textillärare kan vi inte dra några generella slutsatser, detta var heller inte meningen och det är vi medvetna om. I valet mellan en kvantitativ och kvalitativ undersökningsmetod valde vi den kvalitativa eftersom den passade vårt syfte bäst. Kanske hade vi fått ännu fler infallsvinklar om vi gjort en elevstudie. Vi tycker dock att vi genom vår undersökning bidrar till en bild av helheten som förhoppningsvis väcker intresset för tovning och dess möjligheter för både lärare och elever i skolslöjden.

Då våra egna erfarenheter av tovning är begränsade, ville vi även genomföra en egen praktisk undersökning. Därför använde vi två dagar till att pröva, för oss nya tovningstekniker. Två dagar kan tyckas vara för kort tid för att kunna jämföra våra erfarenheter med en erfaren textillärares men vi tycker ändå att den praktiska delen var värdefull för oss eftersom det enligt vår mening är så att slöjd måste utvärderas både praktiskt och teoretiskt.

6.2 Resultatdiskussion

Det första vi frågade när vi intervjuade textillärarna som ingick i vår undersökning var hur de introducerar tovning i slöjden. Tanken med denna fråga var att få reda på vad tovningen kan generera i färdigheter och kunskaper för eleverna utöver de rent hantverksmässiga kunskaperna. Vår egen idé och utgångspunkt var att man redan vid introduktionstillfället på ett naturligt sätt kan undervisa om tovningens tradition och historia samt ullens egenskaper och tillhörande materialkunskap. Vi stödjer oss i denna utgångspunkt bland annat på kursplanen för slöjd där ett av strävansmålen är att eleverna skall bli medvetna om slöjdtraditioners betydelse som kulturarv. Våra erfarenheter från VFU säger oss också att kortare introduktioner av en ny slöjdteknik kan ge eleverna en naturlig koppling till djupare kunskaper.

Svaren vi fick i våra lärarintervjuer visar att det går att genomföra en introduktion i tovning på många olika sätt. Några av våra informanter har väldigt innehållsrika introduktioner med många olika moment t.ex. sagoberättande, mycket material (ull), uppvisande av tovade alster och demonstrationer av kardning/spinning och även teoretisk koppling (materiallära). Det som dock förvånar oss är att så pass få tar tillfället i akt och använder introduktionstillfället för att koppla till kursplanens mål på ett roligt och spännande sätt. Vi uppfattar det som att flertalet lärare använder introduktionstillfället mest för att inspirera eleverna till att komma igång med sitt skapande i ull. Detta är i och för sig väldigt bra men att inte utnyttja introduktionen mer,

gör att några missar möjligheten till djupare verklighetsförankrad undervisning. Exempel på sådan undervisning är Deweys (2002) tankar om att arbetet i slöjden kan ge eleverna insikter i vilka samhälleliga behov som ligger bakom olika uppfinningar men också enkla vardagskunskaper som att för varmt tvättade ylleplagg krymper. Vi tror att de lärare som inte har någon introduktion alls med hela gruppen nästan helt missar detta tillfället som annars skulle ha varit en naturlig inlärningsituation.

Vår undersökning visar att den vanligaste tovningsmetoden är våttovning. Alla våra tillfrågade lärare använde, gnuggteknik och rulltovning vid tillverkning av plattor och tredimensionella alster. Några låter sina elever nåltova men det är ändå ganska få som utnyttjar den möjligheten att kombinera teknikerna. Att kunna komplettera våttovning med nåltovnning tror vi skulle kunna ge eleverna nya förutsättningar till kreativt skapande. I resultatet av vår praktiska undersökning beskriver vi hur filtnålen kan användas både till att dekorera men även reparera och förstärka, vilket vi tycker ger tovningsen en ny dimension och möjlighet till utveckling i skolslöjden.

Anledningen till att många avstår från att använda filtnålen är att det upplevs som ett problem att nålen är för vass, speciellt för de yngre barnen. Flera av lärarna uttrycker en oro över att använda filtnålen, en del av dem utan att ha låtit eleverna pröva tekniken. Vi tror att detta dels beror på att man väljer att använda sig av en teknik som känns trygg och att det nya och okända uppfattas som svårt att sätta sig in i. Det kan också bero på att läraren inte kommit i kontakt med torrtovnings-tekniken vare sig under sin utbildning eller senare i sitt yrkesverksamma liv och insett att tekniken är ett användbart komplement. Vi är också av den åsikten att man som slöjdlärare inte behöver vara fullfjädrad inom en slöjdart för att kunna undervisa i den. Genom att vara en god, positiv, inspirerande och entusiasmerande pedagog tror vi att man ändå kan förmedla en ny teknik till eleverna. Lärandet kan bli lustfyllt och lärare och elever kan tillsammans experimentera sig fram till ett resultat (Borg, 2001).

Vi tror även att torrtovnning med filtnål kan fungera bra på de skolor där man har svårt att lösa hanteringen med rinnande vatten och där bristen på stora torkytor för våttovade alster är stor. Över hälften av de tillfrågade lärarna ansåg att de hade ovanstående problematik i sina slöjdsalar. Under vårt praktiska arbete med våttovning hade vi inte möjlighet att stå vid en diskbänk med rinnande vatten. Vi använde oss istället av skålar med varmt vatten, vilket vi tyckte fungerade bra. Men det faktum att vi båda är vuxna och bara var två vid bordet går ju dock inte att jämföra med de förhållanden som råder i en slöjdsal. Under en lektion kan man ha upp till 16 elever där alla kanske våttovar samtidigt.

Det var bara en av våra intervjuade lärare som har låtit sina elever pröva på nunotovning, hon tyckte dock inte att tekniken fungerade i skolslöjden då man måste ha tillgång till torktumlare och att materialet är dyrt. Det här inser vi också eftersom vi inte heller tror att nunotovning är en lämplig teknik för skolslöjden då vi genom information från en Internetadress drar slutsatsen att det blir för stora kostnader och att processen är något komplicerad. (<http://www.carine.nu/tovning.htm> 2006-04-07).

Samtliga lärare i vår undersökning är mycket positiva till slöjdtekniken tovnings och ser många möjligheter i arbetet med ull. Detta är även vår egen inställning till tovnings. Våra informanter tycker att elevernas kreativitet stimuleras, samt att de får känna att de lyckas vilket är bra för deras motivation till att slöjda. Då det förutsätts att eleverna skall komma med egna idéer till sitt slöjdarbete och vi skall hjälpa eleven att komma igång tror vi att ull som material och tovnings som teknik passar väldigt bra. Enligt en artikel i forskningsrapporten Slöjden -

Kreativitet gäller det att skapa en miljö som tränar eleverna att tänka i nya banor vilket stimulerar kreativiteten. (Lindström & Eklöf (Red.), 2001). Ett sätt att skapa en sådan stimulerande miljö, tror vi kan vara att duka upp ett inbjudande bord med ull i olika färger och annat inspirerande material, detta för att få gång elevernas fantasi och skapandeförmåga. Vi blev själva väldigt inspirerade när vi packade upp lådan med det material vi beställt. Att se, känna och lukta på ullen gjorde att vi kände skaparlust. I enlighet med våra undersökningar och våra upplevelser under VFU kan vi också konstatera att inspirerade lärare är avgörande för att eleverna skall bli intresserade av tovning.

Flera lärare ansåg att det fanns många möjligheter med tovning som de inte utnyttjade. Exempel på detta är: tovning som inslag i ämnesövergripande teman, utsmyckningar till skolans lokaler och vidareutveckling genom att kombinera tovning med andra slöjdtekniker t.ex. broderi. Detta tycker vi är synd då det finns en stor potential i lärarnas idéer. Att deras ambitioner inte infrias tror vi bl.a. beror på bristande intresse från lärarkollegor att arbeta ämnesövergripande, tidsbrist, ekonomi och avsaknad av för ändamålet väl fungerande lokaler.

I arbetet med ull gör det inte så mycket att man ibland misslyckas med något moment, det går alltid att reparera eller börja om igen. Att lära barn att man ibland får göra fel, anser Barnes, (1994) är viktigt. Detta för att de skall bli kreativa och skapande. När vi själva arbetade med ullen upplevde vi att det fanns utrymme att göra fel och det var lätt att rätta till de misstag vi gjorde. När eleverna t.ex. syr kläder i slöjden är ju precision och noggrannhet viktigt och misstag är svårare och mer tidskrävande att reparera. Under vår VFU upplevde vi att detta framkallade stor frustration och motivationen och glädjen till fortsatt skapande försvann.

Några av lärarna ansåg att tovning var en källa till lugn, harmoni och sinnlig njutning för eleverna. Att man kan använda ull till att stimulera elevernas sinnen menar även Gunilla Paetau-Sjöberg (1994) som i många år arbetat med ull och tovning i olika former av undervisning. Att arbetet inom olika slöjdarter förknippas med synintryck, lukter, ljud och taktila upplevelser är något som även Borg (2001) konstaterar, när hon beskriver att kroppsmedvetenheten hos eleverna ökar när olika sinnen samarbetar, dessutom förankras erfarenheterna i kroppen. När vi arbetade med våra egna alster kände även vi att tovet medförde att våra sinnen stimulerades på flera olika sätt. Dessa upplevelser vill vi förmedla till våra blivande elever i skolslöjden och vi tror att tovningsen har en unik möjlighet till detta. Ytterligare en positiv verkan av arbetet med tovning är att det inbjuder till det goda samtalet. Det goda samtalet är enligt Anders Lindstam (2002) något som arbetet i slöjdsalen inbjuder till. Att eleverna upplever det som positivt att man i slöjdsalen kan samtala med varandra är även något som konstateras i NU-03. Samma erfarenhet gjorde vi under vårt eget arbete med ullen, vi fick tillfälle till flera trevliga samtal och kände att vi borde kunna utnyttja denna möjlighet i vår egen framtida undervisning.

Enligt de svar vi fick från lärarna i vår undersökning, undervisar alla på något/några sätt i tovning i enlighet med kursplanen för slöjd. De flesta var medvetna om vilka mål som tovningsen uppfyller men några var dock vid frågetillfället omedvetna om hur. Vi tror att dessa lärare inte verkar ha reflekterat så mycket kring kursplanen och tovning, vilket en lärare också uttryckte. Kanske är det så att om man som slöjdlärare försöker ta sig tid att reflektera mer kring tovning och andra slöjdtekniker skulle se att kursplanen i slöjd har en stor tolkningsbarhet. Själva tror vi också att det kan bli ett problem att hinna med då vi är medvetna om den tidspress och de förhållanden som råder i slöjden idag. Vi tror dock att man genom att undervisa i tovning kan beröra de strävansmål i kursplanen för slöjd som vi tidigare

nämnt i detta arbete. Vi är medvetna om att man även genom att undervisa i andra slöjdtekniker t.ex. att tälja, svarvning, stickning och broderi kan beröra samma strävansmål.

Den övervägande delen av våra informanter var alla av den åsikten att deras elever tycker att tovning är både roligt och annorlunda. Lärarna är själva odelat positiva till att använda sig av tovning i sin undervisning. I våra intervjuer förmedlade de stor entusiasm och engagemang när de berättar om hur de arbetar med tovning. Vi drar därför slutsatsen att lärarnas stora egna intresse för materialet ull gjorde att eleverna blev intresserade och motiverade. Under arbetet med tovning kände vi själva av dessa positiva effekter och hade gärna velat arbeta längre med att utforska vårt material.

Det som av lärarna upplevs som smärre problem vid våttovning i slöjdundervisningen är att eleverna tycker att ull luktar illa, att det är slabbigt och att det är äckligt med hår. Om man istället låter dessa elever torrtova slipper de få negativa upplevelser. En lärare löser problemet med att det upplevs slabbigt genom att erbjuda engångshandskar. Det faktum att några enstaka pojkar tycker att tovning är töntigt är däremot en rolig utmaning för läraren att lösa. Allergier och eksem är något som kan komplicera användandet av tovning, men lärarna har inte avskräckts av den extra planering och samordning som blir nödvändig. Problemet med allergier hos eleverna kan dock minimeras om man använder sig av tvättad, kardad ull. Elever som får problem av kontakten med blöt ull och tvål/såpa kan istället erbjudas torrtovnings. De problem som lärarna anser att arbetet kring tovning medför är desamma som framkommer som negativ respons hos eleverna.

Många kanske tycker tovning är en gammal och förlegad teknik, men vi ser att metoden med ullfiltning i olika former har fått en nyrenässans och att tekniken är ”inne”. Detta beror delvis på att tekniken har förfinats och utvecklats genom filtnålen som ger möjlighet att torrtova. Ett nytänkande vad gäller återbruk genom att krympa gamla plagg i ull, den så kallade DoRedo metoden har gjort att uttrycket ”göra nytt av gammalt” fått en helt ny innebörd (Ivarsson-Lindèn, Brieditis & Evans, 2003).

Att använda tovningen kombinerat med hårda material exempelvis stråltråd, metall och trä tror vi också skulle kunna vara ett spännande område att utforska för både lärare och elever. Vi ser även att arbetet med tovade alster går att utveckla genom att blanda olika textila tekniker t.ex. fritt broderi på en tovad toffel eller vante. Dessa och andra tovningstekniker lämnar vi med glädje över till blivande kollegor att utforska och förhoppningsvis introducera i slöjden.

Förr var slöjdens uppgift att lära ut manuella färdigheter som eleverna behövde i sitt vardagsliv. Idag däremot ligger fokus allt mer på den estetiska och fritt skapande processen (Skolverket 2000). Vi ser att tovningen kan förena förmedlandet av kunskaper om gamla hantverkstraditioner och vårt svenska slöjdarv med ett nytänkande, förutsättningslöst och kreativt arbete i slöjden.

”Var rädd om traditionerna för det är genom dem framtiden skapas”

Torsten Tullberg (1984)

7. Referenslista

Litteratur

- Barnes, Rob. (1994). *Lära barn skapa*. Lund: Studentlitteratur.
- Borg, Kajsa. (2001). *Slöjdämnet intryck- uttryck - avtryck*. Linköping: Linköpings Universitet.
- Dewey, John. (2002). *Individ, skola och samhälle*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Engström, Ulla. (1978). *Arbeta med tovning*. Helsingborg: Boktryck.
- Ivarsson- Lindèn, Anna-Stina, & Brieditis, Katarina & Evans, Katarina. (2004). *DoRedo - Konsten att slakta en tröja*. Uppsala: Alfabeta Bokförlag
- Johansson, Bo.,& Svedner, Per Olof .(2004). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Johansson, Marlène. (2002). *Slöjdpraktik i skolan- hand, tanke, kommunikation och andra medierande redskap*. Göteborg: Acta Universitatis Gothenburgensis.
- Lindström, Britt-Marie.,& Eklöf, Ingegärd. (Red.). (2001). *Slöjd – Kreativitet*. Umeå: Umeå Universitet.
- Paetau-Sjöberg, Gunilla. (1994). *Tova – gammal teknik på nytt sätt (2:a upplagan)*. Malmö: Gunilla Paetau-Sjöberg och LTs förlag.
- Saetre, Vibeke.,& Gulbrandsen, Marit. (2004). *Idérik tovning*. Stockholm: Berghs Förlag.
- Skolverket. (2000). *Grundskolans Kursplaner och betygskriterier 2000*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2005). *Nationella utvärderingen av grundskolan 2003, Slöjd*. Stockholm: Liber.
- Stukåt, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom litteraturvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, Roger. (2000). *Lärandet i praktiken*. Stockholm: Prisma.
- Tullberg, Torsten .(1984). *Handens redskap och verktyg*. Göteborg: Forum.
- Vygotskij, Lev Semënovic. (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos.
- Ågren, Katarina. (1979). *Tovning*. Västerås: ICA –Förlaget.

Tidskrift

Slöjd, bild och musik är viktigast. (1998). *Slöjdforum*, (6), 29-30

Thors-Hugosson, Christina (2001). Det man har gjort har man lärt. *Pedagogiska Magasinet*, (3), 15

Dagspress

Skolslöjden sammanför handen och tanken. (1999, 7 januari). *Svenska Dagbladet*..

Internet

<http://www.carine.nu/tovning.htm> 2006-04-07

www.addeboull.com/hantverk 2006-04-06

Opublicerat manuskript presenterat vid konferens

Lindstam, Anders. (2002, maj). *Med slöjden som utgångspunkt* Opublicerat manuskript, Särskolan i Borås.

Bilaga 1
Allmän förfrågan till Textillärlistan

Hej!

Vi är två blivande slöjdlärare från Göteborgs Universitet som ska skriva vårt examensarbete. Vi har valt att skriva om ulltovning och hur de olika teknikerna används i skolslöjden idag.

Nu undrar vi om det finns några blivande kollegor ute i landet som vill dela med sig av sina erfarenheter till oss.

Vi skulle bli glada om vi fick ringa upp Dig och ställa lite frågor om hur Du arbetar med tovning i Din slöjdsal.

Maila gärna till oss så kan vi kontakta Dig...

Tack på förhand
Angela & Annelie

Bilaga 2
Intervjufrågor

1. Hur genomför Du introduktionen av tovningstillfället med eleverna?
2. Har Du tema/halvdagar/enstaka lektioner/flera lektioner?
3. Räcker slöjdlektionen till för att arbeta med tovning?
4. Är ev. tidsbrist ett hinder att arbeta med tovning?
5. Vilken/vilka tekniker använder Du
6. Vilka möjligheter ser Du med tovning?
7. Vilka ev. problem ser Du med tovning?
8. Vilken åldersgrupp tycker Du passar bäst till tovning?
9. Finns det någon speciell teknik som passar bättre för en speciell ålder?
10. Vilka ytterligare kunskaper om ull ser Du att eleverna får när de tovar?
11. Var hämtar Du Din inspiration?
12. Hur inspireras eleverna?
13. Får eleverna arbeta fritt eller är slutprodukten bestämd?
14. Hur är elevernas respons på tovning? positiv/negativ
15. Fick Du lära Dig tovning under Din egen utbildning?
16. Går Du/har Du gått på fortbildning i tovning
17. Har Dina elever fått prova på de lite nyare tovningsteknikerna
18. Hur tycker Du man ska göra för att kunna utveckla tovningen i slöjden?
19. Tycker Du att elevernas arbete med tovning berör kursplanens strävansmål?

Bilaga 3

Sammanställning av telefonintervjuer

Lärare nummer:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. Introduktion av lektion											
Berättar saga		1	1								
Plansch		1									
Epidermisfjäll		1		1							1
Ullens egenskaper	1	1	1	1			1	1	1		
Visar kardning			1				1		1	1	
Visar olika tekniker	1					1		1			1
Visar spinning			1						1	1	
Eldar på ullen			1								
Har med fårfäll				1							
Visar olika material					1			1	1	1	
Visar gjorda alster				1	1	1					
Historik									1		
Visar krympt tröja									1		
2. Hur många lektioner											
Enstaka	1	1		1			1			1	1
Halv termin			1								
Slutet på terminen				1							
Tema				1		1					
Flera					1		1		1		1
Max 3 st.						1		1			
3. Räcker tiden?											
Ja	1	1	1	1		1	1	1	-1		1
Nej									1	1	
ja på mellanstadiet					1						
4. Ev. tidsbrist ett problem?											
Ja, ibland					1				1		
Nej	1	1	1	1		1	1	1		1	1
5. Vilken/vilka tekniker?											
Gnuggning (vått)	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rulltovning	1			1	1	1		1	1	1	1
Torrtovning	1			1	1		1	1	1	1	1
Kombination	1			1	1						1

Lärare nummer:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
6. Vilka möjligheter?											
Kunskaper i ull	1										1
Forma utan att sy	1										
Otaliga		1		1						1	
Tema		1									
Projekt		1									
Materialkännedom			1								1
Kulturarv			1								
Tekniker			1								
Sinnlig njutning			1								
Billigt				1							
Roligt				1		1	1				
Barnen blir kreativa					1		1	1			
Härligt material					1		1	1			
Går fort						1		1			
Barnen lyckas									1		
Nyttigt/spännande									1		
Konkret teori/praktik									1		
Nyttosaker/dekoration										1	
Process råvara/produkt											1
7. Problem?											
Inga större problem			1	1						1	
Ej rinnande vatten	1			1	1	1	1		1		1
Torkytör/värmeskåp	1		1			1			1		1
Allergier/eksem		1			1	1	1	1	1		1
För- och efterarbete				1			1		1	1	
Dyrt						1					
Söligt					1	1	1	1		1	1
Lukten						1					
Inga alls										1	
Filtnålen går sönder							1				
Sticker sig på filtnålen											1
8. Vilken åldersgrupp?											
Alla	1		1	1		1	1			1	
Alla inklusive förskolan		1									
Torrtova bättre med äldre					1			1			1
Blöttova upp till 5:an					1						1
Rullteknik 8-9						1					
Svårare tova med äldre							1	1			
Arbetar enbart med 3:or									1		

Lärare nummer:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
9. Är någon teknik bättre?											
Nej	1	1	1	1		1	1			1	
Vättovning bättre för yngre								1			1
Torrtova bättre med äldre					1						1
Inget belägg -"			1						1		
10. Ytterligare kunskaper?											
Omedveten	1										
Lugn och harmoni		1	1								
Lukten associerar till får		1									
Materialkännedom			1		1				1	1	1
Kulturarv			1		1						
Njutning			1								
Hållbar utveckling				1							
Textilkemi				1							
Kardning						1					
Ullens egenskaper						1	1		1		
Fåret						1	1				
Spinna								1			
Tittar i mikroskåp											
Visar kläder/filtar...										1	
11. Lärarens inspiration?											
I mig själv							1	1		1	1
Kurser	1		1	1	-1		1				
Slöjdbiennalen	1										
Gunilla Paeteau	1			1		1					
Kollegor	1		1	1	-1						
Väninna		1									
Internet				-1							
Butiker					1	1					
Böcker								1			1
Syfestival									1		
Min egna utbildning								1	1		1
12. Inspirera eleverna?											
Visar alster	1		1		1		1	1	1		1
Eleverna visar varann	1	1					1	1	1		
Läraren inspirerar		1		1		1	1			1	
Böcker				1		1			1	1	
Internet				-1							

Lärare nummer:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
13. Arbeta fritt?											
Ja		1	1			1	1	1	1	1	1
Inom vissa ramar	1										
Fritt elevens val/tema styrt				1		1	1				
Ger förslag till eleverna					1						
14. Elevrespons?											
Roligt	1	1				1	1	1	1	1	1
Töntigt (få)									1		
Luktar illa	1	1						1			
Åckligt med hår	1										
Kolla vad det blev??		1									
Bara positivt			1	1							
Förvånade att det blev bra					1						
Lite otåliga					1						
Lite slabbigt						1					
Annorlunda och roligt								1			
Sticker sig på nålen											1
15. Tovning på egna Utbildningen?											
Ja		1	1	1	1	1		1	1		1
Nej							1			1	
Ja, men glömt mycket	1										
16. Ev. fortbildning?											
Ja	1		1		1					1	
Nej		1		1		1	1	1	1		1
17. Nyare tekniker?											
Nej		1	1								
Torrtoovning	1			1	1		1	1	1	1	1
Nunofilt						1					

